

Andrea DOBEȘ

BISERICA GRECO-CATOLICĂ ÎN ATENȚIA SERVICIILOR DE INFORMAȚII (1945–1950)

La sfârșitul celui de al doilea război mondial, situația geopolitică din Europa Central-Răsăriteană a generat în țările aflate în sfera de influență sovietică schimbări de structură și fond, cu implicații profunde asupra vieții politice, economice, sociale, culturale și spirituale. În România, instaurarea guvernului Groza, la 6 martie 1945, a avut drept consecință subordonarea treptată și totală față de puterea comunistă a tuturor instituțiilor statului și, în cele din urmă, a întregii societăți în ansamblul ei. În aceste condiții, Biserica nu putea să rămână în afara acestei acțiuni de impunere a controlului statului comunist.

În privința religiei, comuniștii români au ales să nu imite soluția adoptată de „tovarășii” lor sovietici, care au interzis și distrus Biserica rusă tradițională. În România „rezolvarea” acestei probleme a avut mai multe variante.

În cazul Bisericii Ortodoxe – declarată confesiune dominantă prin Constituția din 1923 –, acceptarea unui compromis tacit cu regimul comunist i-a asigurat în cele din urmă supraviețuirea cu prețul pierderii unei anumite autorități morale.

În schimb, încercările de supunere a Bisericii Catolice de către autoritățile comuniste s-au lovit de o rezistență considerabil sporită. În cazul credincioșilor romano-catolici, în marea lor majoritate de etnie maghiară, regimul a urmărit înlocuirea controlului de la Vatican cu cel de la București, deoarece o încercare de lichidare putea fi interpretată ca o acțiune îndreptată împotriva minorității maghiare, ceea ce ar fi fost în contradicție cu principiile „internaționalismului proletar” promovate în acea perioadă. Însă fidelitatea prelaților și credincioșilor greco-catolici a generat o campanie brutală din partea regimului cu scopul de a o distruge.

Încă din anul 1945 au apărut primele măsuri cu caracter anticatolic, iar în anii următori a devenit limpede că greco-catolicii erau puși în situația de a alege colaborarea cu noul regim sau suprimarea. Cu toate acestea, atât episcopii și preoții, cât și credincioșii au dat dovadă de o remarcabilă demnitate, curaj și fidelitate pentru crezul lor.

Bisericii Greco-Catolice nu i s-a mai permis să revină la statutul și starea de drept și de fapt din perioada interbelică, conferite prin Constituția din 1923, Concordatul cu Vaticanul din 1927 sau legea cultelor din 1928.¹

În România, înainte de interzicerea cultului existau aproximativ 1,5 milioane de greco-catolici, cu 1725 de biserici, 1594 de preoți, 34 de canonici, 75 de prelați împărțiți în cinci dioceze. În 1948, titularii acestor scaune episcopale erau: Ioan Suciu (Alba-Iulia și Făgăraș), Iuliu Hossu (Cluj), Valeriu Traian Frențiu (Oradea), Ioan Bălan (Lugoj), Alexandru Rusu (Maramureș). La București era un vicar general, în persoana lui Vasile Aftenie, care, în 1940, fusese numit Episcop auxiliar de Alba-Iulia și Făgăraș, dar rămăsese în capitală.²

¹ Marcel Știrban, *Biserica greco-catolică și puterea politică. Premisele desființării bisericii române unite, în Sovietizarea nord-vestului României (1944–1950)*, Editura Muzeului Sătmăruului, Satu Mare, 1996, p. 77.

² Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc (1948–1965)*, Polirom, Iași, 2001, p. 82.

Anii 1945–1948 au reprezentat perioada marilor frământări, când autoritățile au început să intimideze preoții, însă nu pentru motive religioase, ci numai politice, și îndeosebi pe cei care au făcut politică de partid. Trebuie precizat faptul că preoții, datorită mai ales statutului și pregătirii lor, au fost cei implicați în evenimentele politice ale satelor și comunelor, iar rapoartele vremii nu omit aceste lucruri, ceea ce va duce la arestări în rândurile lor sub acuzația de sabotaj sau de reacționarism.

Toate manifestările publice ale ierarhilor, catalogate ca „manifestări ostile la adresa regimului de democrație populară“, erau îndeaproape supravegheate și înregistrate prin rețeaua de informatori creată în jurul acestora. Până la crearea Securității, în august 1948, aceste măsuri de supraveghere reveneau Biroului II Contrainformații, din cadrul Direcției Generale a Siguranței, și Secției de contrainformații a Serviciului Special de Informații (SSI).³ De-a lungul anilor, aceste servicii secrete, subordonate puterii comuniste, au întocmit sute de note informative, fișe personale și rapoarte.

Într-un raport din 7 ianuarie 1947, privind starea de spirit a preoților în anul 1946, se menționau următoarele: „Activitatea lor în general a fost și a rămas potrivnică Guvernului și regimului, fiind purtătorii cei mai convinși și convingători ai acțiunii de propagandă reacționară, promovată mai mult de la om la om. Protopopii greco-catolici Pop Iosif din Târgu-Mureș și Todea Alexandru din Reghin au activat în tot cursul acestui an pe acest tărâm. Primul a ținut în acest scop câteva conferințe cu preoții din protopopiatul său și apoi a asigurat în mod solemn pe conducătorii PNT – Maniu de tot sprijinul și concursul clerului greco-catolic din județ pentru PNT, secundul a făcut propagandă electorală pentru opoziție chiar și din amvon. Preotul Husar Roman din Roteni, în ziua de 10 Mai a apărut în fruntea comunei care venea la serbare cu portretul lui Iuliu Maniu, alături cu portretul M. S. Regelui și numai cu mare greutate a putut fi convins de către prefectul și Comandantul Garnizoanei să renunțe la acest tablou pentru a evita un conflict pe această temă. Preotul Diaconescu Nicolae, din comuna Berghia, deși încadrat în PSD a făcut propagandă opoziționistă. Preotul Pop Iuliu din Sânmihaiul de Pădure a fost candidat de deputat PNT-ist și mai la fiecare secție de votare s-a găsit câte un preot în rândurile delegaților sau propagandiștilor opoziției“⁴.

Un alt caz era semnalat în județul Satu Mare, unde „protopopul Dragomir Ioan conducătorul spiritual al reacțiunii din oraș, în orice ocazie publică și mai ales în predicile ținute manifestă o atitudine antisovietică și antiguvernamentală. În ziua de 2 martie 1947, după slujba religioasă, în predica ținută a sfătuit pe credincioșii să țină post de Paști, întrucât Dumnezeu va aduce la cârma țării un alt guvern și va fi curățat gunoiul care este astăzi la conducere. În mod frecvent acest preot s-a folosit de situația sa și a făcut din biserică o officină politică reacționar-manistă, provocând diversiune în rândurile credincioșilor“⁵.

Serviciul Secret de Informații și Securitatea au depus eforturi considerabile pentru a percepe starea de spirit a clerului unit. Investigațiile, supravegherea și denunțul n-au fost acțiuni izolate. Celor mai importanți, în special ierarhilor, li s-au întocmit fișe speciale, care surprindeau o serie de calități, dar mai ales defecte. Aceste fișe individuale scoteau în evidență, de cele mai multe ori, *vini personale*

³ Marius Oprea, „Problema 132“: Biserica Română Unită în atenția Securității, prefață la: Cristian Vasile, *Istoria Bisericii Greco-Catolice sub regimul comunist 1945-1989. Documente și mărturii*, Polirom, Iași, 2003, p. 8.

⁴ Arhiva Serviciul Român de Informații (în continuare Arh. SRI), *Fond D*, dosar 9779, f. 31.

⁵ Arh. SRI, *Fond P*, dosar 14581, vol. 4, f. 104.

(atitudinea contra regimului, legăturile cu partidele istorice, bunurile pe care le posedau: case, vile, hoteluri) care, în momentul potrivit, au fost folosite împotriva lor.

Vom reda, în continuare, fragmente din fişele celor 6 episcopi greco-catolici, cu precizarea că ele **sunt emanația unor instituții aflate în slujba puterii comuniste, iar conținutul lor reflectă foarte clar această stare de fapt.**

Ioan Suci, Episcopul de Alba-Iulia – Făgăraș, a fost caracterizat ca fiind „foarte modest, călătorește la clasa a 3-a, pe tampoane, disprețuind confortul. Are un mare talent oratoric. Prezintă problemele cele mai abstracte sub forme care sunt accesibile minților cele mai simple. Posedă un timbru plăcut, știe să fie când duios, când extrem de sever în tonalitatea sa și astfel stăpânește auditoriul, pe care reușește să-l farmece. Este foarte respectat de toată lumea. Aprig dușman al regimului democrat, prezidat de Dr. P. Groza, și deși nu este membru înscris în partidul manist, totuși este atașat trup și suflet acestui partid. Cu ocazia cuvântărilor pe care le inițiază, caută pe cât posibil să torpileze regimul și să învenineze spiritele contra acestuia. A făcut mai multe aluzii răutăcioase la adresa URSS-ului, spunând printre altele că Stalin se aseamănă cu Samson din Biblie, care, orbit, a voit să lovească pe adversarii săi și a dărâmat stâlpii templului, pierind și el împreună cu cei aflați în templu. Așa va cădea și Stalin sub ruinele dărâmăturilor sale. Este în strânsă legătură cu frunțașii Partidului Național Țărănesc și în special cu Maniu. Este foarte bine văzut în cercurile anglo-americane din București”⁶.

Alexandru Rusu, Episcop al Maramureșului, este considerat „un aprig militant catolic venit în Maramureș cu intenția de a încorpora pe toți românii în cadrele bisericii greco-catolice. A dus o luptă continuă împotriva ortodoxiei și a dat neîncetat dovadă de intoleranță religioasă. În alte regiuni s-au mai văzut preoți ortodocși slujind la zile mari împreună cu cei greco-catolici. În Eparhia de la Baia Mare acest fenomen nu s-a petrecut niciodată. Este imposibil să conceapă curentul realei democrații și să sprijine acest curent. Ostil guvernului democrat prezidat de dl. Dr. Petru Groza, fiind exponentul partidului condus de Iuliu Maniu. Critică public prin predici – cum a fost cazul de la 23 august 1945 în Baia Mare și la 8 septembrie 1945 în comuna Șișești – actuala formă de guvernământ preconizând alta mai bună”⁷.

Iuliu Hossu, Episcop de Cluj, este văzut ca „un bun conducător al bisericii, iar în Senatul țării, unde era membru de drept, a făcut totdeauna o figură bună. Vorbea bine și prin accentele patriotice și naționale era de obicei pe placul auditoriului. Este iubit de clerul său, fiind cel mai proeminent ierarh greco-catolic din România. Este cunoscător al limbilor moderne: germană, italiană, franceză și engleză. Așteaptă izbucnirea războiului și sosirea americanilor în România, cel mai târziu în vara acestui an [1948 – n. n.]. Îndeamnă preoții greco-catolici la rezistență, sfătuindu-i să nu facă politica regimului. Adversar al regimului, îndeamnă credincioșii să aleagă între Hristos și Comunism”⁸.

Ioan Bălan, Episcop de Lugoj, „la alegerile din 1946 a votat cu PNT. Prieten foarte bun cu Maniu, Mihai Popovici, Ghiță Pop și alți frunțași maniști. A aprobat războiul contra URSS-ului din anul 1941. Este adversar al regimului actual, al PMR și URSS. Simpatizant al democrației anglo-americane. Nu se bucură de simpatia clerului și a populației. Este bețiv și lăudăros”⁹.

⁶ Idem, *Fond D*, dosar 2322, f. 177–182.

⁷ *Ibidem*, f. 159.

⁸ *Ibidem*, f. 80.

⁹ *Ibidem*, f. 27.

Valeriu Traian Frențiu, Episcop de Oradea, este „permanent preocupat de organizarea economică a bisericii, organizare care să fie cât mai profitabilă pentru el și pentru un cerc restrâns de amici și de rude. A dispus întotdeauna de cele mai mari resurse financiare în biserica greco-catolică, în calitatea de episcop al Oradei Mari, cea mai bogată dintre episcopiile greco-catolice. Această episcopie singură are mai multă avere decât toate episcopiile greco-catolice laolaltă, inclusiv Mitropolia Blajului. Și-a făcut cu banii eparhiei o vilă frumoasă la Hold și o mare pivniță cu vinuri unde petrecea vara înconjurat de femei. El avea plăcerea de a vedea femeile goale. După ce le îmbăta le cerea această favoare modestă. În somptuoasele vile și hoteluri de lux de la Stâna de Vale scoate vara sume grele, fără nici o contabilizare. Preoții catolici îi spun ironic Ludovic al XIV-lea”¹⁰.

Vasile Aftenie, Vicar al Mitopoliei Blajului în București, considerat „un înfocat adept al PNT și prieten intim al lui Maniu, în ziua de 11 sau 12 iulie [1947 – n.n.] a declarat unui prieten al său că ei, catolicii, nu fac nici o tranzacțiune cu guvernul democratic al României, ci își continuă drumul trasat de Vatican, drum comun pentru toți catolicii din lume. În consecință, vor duce lupta categorică contra guvernului român și contra comunismului, cu mijloacele și tactul, indicate de împrejurări. Regimul batjocorește biserica și religia noastră, sugrumă libertatea individuală, a scrisului și a cuvântului. Martirii bisericii noastre sunt schingiuiți, amenințați și nedreptățiți cu brutalitate. Cu altă ocazie a spus că temnițele și lagărele guvernului comunist nu-i sperie ci îi antrenează în lupta contra regimului, întrucât războiul bate la ușă și se va termina cu regimul comunist de la noi”¹¹.

Momentul exploziv al raporturilor dintre puterea comunistă și Biserica Catolică din România a fost înregistrat în anul 1948, când au fost decretate o serie de măsuri care loveau în substanța organizatorică a acestei biserici. Martirajul episcopilor și preoților catolici se încadrează în contextul general al relațiilor dintre Moscova și Vatican, iar în plan intern, în acela dintre regimul comunist de la putere și o biserică fățiș anticomunistă. Evoluția acestui conflict a fost marcată și de interesele Bisericii Ortodoxe Române în etapa istorică respectivă.¹²

După abdicarea forțată a Regelui și proclamarea Republicii, în decembrie 1947, raporturile Bisericii Greco-Catolice cu statul au ajuns într-o situație delicată datorită mai ales campaniei pornite împotriva Bisericii Catolice, în general, și a Papei, în particular. Presa vremii era plină cu pamflete și caricaturi în care Suveranul Pontif era prezentat ca un agent al americanilor și imperialiștilor.

O notă a Siguranței din 12 ianuarie 1948, bazată pe un raport al Inspectoratului Regional de Siguranță Oradea, cu referire la conferința comună a tuturor episcopilor greco- și romano-catolici ținută la București în 30 noiembrie 1947, sublinia atitudinea celor două biserici față de comunism: „O'Hara [Nunțiu Apostolic din România – n.n.] a recomandat episcopilor români să urmeze exemplul episcopilor Márton Áron din Alba-Iulia și Pacha Augustin din Timișoara care au interzis printr-o circulară preoților din subordinea lor să se încadreze în UPM. Regentul Nunțiatului a accentuat că măsura este lăudabilă, fiindcă UPM [Uniunea Populară Maghiară – n.n.] reprezintă anticamera comunismului sau mai bine zis *Partidul Comunist Maghiar din România*. În continuare s-a hotărât că, dacă biserica va fi cumva expropriată iar preoții șterși din bugetul statului, lupta împotriva comunismului va fi totuși continuată cu ajutorul Vaticanului. Cu privire la arestările de

¹⁰ *Ibidem*, f. 58–68.

¹¹ *Idem*, *Fond D*, dosar 7754, vol. 3, f. 297–302.

¹² Cicerone Ionițoiu, *Le martyre de l'Église en Roumanie*, Editura Resiac, Paris, 1986; George Cipăianu, *The Romanian Greek-Catholic Church under Communism*, în *Ethnicity and Religion in Central and Eastern Europe*, Cluj University Press, 1995; Ioan Bota, *Cicerone Ionițoiu, Martiri și mărturisitori ai bisericii din România (1948–1989)*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 1998.

preoți, subiect supus deasemenea discuției, Regentul Nunțiatului a arătat că a intervenit pentru eliberarea lor, la Dl. Prim ministru Dr. Petru Groza, la Dl. Ministru al Afacerilor Interne Teohari Georgescu și la Dna. Ministru al Afacerilor Străine Ana Pauker, predând copii de pe cele două adrese trimise de Episcopia Oradea Inspectoratului Regional de Siguranță Oradea și primind promisiunea că cei în cauză vor fi eliberați. Ca urmare a cerut episcopilor lista celor arestați, pentru a o prezenta forurilor în drept. Episcopul Hossu din Blaj a exclamat că nu crede în aceste promisiuni, fiindcă *guvernul actual este o ceată de mincinoși*¹³.

La 15 mai 1948, cu ocazia aniversării centenarului Revoluției de la 1848, mitropolitul ortodox al Ardealului, Nicolae Bălan, ținea un discurs prin care invita Biserica Greco-Catolică să „revină la legea strămoșească“. Episcopul Ioan Suci, în calitate de gazdă a manifestărilor, a încercat să dea o replică, dar „autoritățile civile, Gheorghiu-Dej și Petru Groza, i-au interzis să ia cuvântul“¹⁴.

În luna iunie 1948 s-a desfășurat, la Oradea, întrunirea Sinodului episcopal al Bisericii Greco-Catolice. Cu această ocazie, Direcția Generală a Siguranței Statului a întocmit o notă informativă în care e descrisă și reacția ierarhiei unite în legătură cu serbările de la Blaj: „Ultimul a vorbit Ioan Suci, care a arătat amănunțit întâmplările în legătură cu serbările centenarului Revoluției de la 1848. A menționat că personal a întocmit încă din iarna anului 1948 programul serbărilor pe care l-a înaintat Președinției Consiliului de Miniștri, de unde a fost trimis la Ministerul Informațiilor, care nu a dat nici un răspuns propunerilor sale. A narat ascultătorilor întâlnirea cu dl. Dr. Petru Groza și cu mitropolitul ortodox dr. Nicolae Bălan ale căror cuvântări le-a ascultat. A menționat că a fost așezat la stânga d-lui prim președinte al Consiliului de Miniștri și că în timpul discursului mitropolitului Bălan a fost prins de mână de către dl. Dr. Petru Groza care, la un moment dat, i-a comunicat că va urma o parte foarte neplăcută pentru uniți. Era vorba de unirea Bisericii Unite cu cea Ortodoxă. De asemenea, a arătat că la festivalul care a avut loc după serbare, dl. Dr. Petru Groza i-ar fi spus: *Nu știi ce jonglerie politică aș putea face ca să vă salvez*, la care Suci a răspuns: *Ne vom salva noi, cel mult să oprești amestecul politicii în Biserică*“¹⁵.

O altă notă informativă, din 21 iunie 1948, face referire la o întrunire a episcopilor greco-catolici la Oradea, în care era dezbătută poziția pe care trebuiau să o urmeze ierarhii uniți. Cu această ocazie episcopul Iuliu Hossu a ținut o cuvântare „în Duminica Rusaliilor, în catedrala ticsită de credincioși. Cuvântarea a avut o deosebită semnificație și prin faptul că a fost pronunțată cu vocea ridicată, astfel încât la sfârșitul ei, episcopul răgușise complet. Gesturile extrem de abundente, exagerate, vocea țipătoare și încruntările feței dădeau impresia omului care și-a pierdut cu desăvârșire echilibrul sufletească“. Din predica episcopului, sursa serviciului de informații a reținut că „biserica unită nu a servit niciodată nici unui imperialism, ci a servit poporul chinuit și batjocorit și credincioșii să nu aibă frică deoarece nimeni nu va îndrăzni să facă ceva rău cuiva pentru credința în catolicism. Nu va exista nici unul care-și va părăsi credința pentru că acum a sunat ceasul pentru a demonstra prin fapte, chiar cu prețul vieții, sprijinul pentru credința catolică“. Informatorul își încheia nota precizând că „în timpul predicii a fost o tăcere totală, iar la sfârșit femeile existente în biserică, au început să plângă“¹⁶.

¹³ Arh. SRI, *Fond D*, dosar 68, f. 151.

¹⁴ Ioan Ploscaru, *Desfășurarea bisericii greco-catolice*, în „Anale Sighet“ 6, *Anul 1948 – Instituționalizarea comunismului*, Fundația Academia Civică, București, 1998, p. 680.

¹⁵ Cristian Vasile, *op. cit.*, p. 71.

¹⁶ Arh. SRI, *Fond D*, dosar 2330, f. 450–452.

La 17 iulie 1948 a fost denunțat Concordatul cu Vaticanul¹⁷, fapt care a însemnat izolarea întregii comunități catolice din România. A urmat apoi, la 4 august 1948, adoptarea „Legii pentru regimul general al cultelor“. Toate cultele trebuiau să prezinte ministerului un regulament în conformitate cu legile în vigoare, ceea ce va permite statului să le controleze, iar preoții deveneau salariați de stat. Această lege pretindea să asigure libertatea de conștiință, egalitatea și autonomia cultelor din România, ceea ce evident era mult prea departe de realitățile acelor vremuri.¹⁸

Dintr-un material informativ privind activitatea episcopului Iuliu Hossu rezultă că, în cursul lunii august 1948, a avut loc la Oradea o întrunire „a episcopilor catolici pentru stabilirea unui plan de rezistență bazat pe strângerea de materiale împotriva abuzurilor și înaintarea acestui material la Nunțiatură pentru a obține sprijinul apusean, intensificarea la maximum a fanatismului populației, prin vizite canonice, turneuri de miruire și program special de rugăciuni, sabotarea naționalizării școlilor prin interzicerea rămânerii în învățământ a preoților și călugărilor și prin convingerea părinților să ceară reintroducerea religiei în școli; pregătirea unei rezistențe greco-catolice împotriva încercărilor de revenire la ortodoxie prin agitații, hirotonisiri de preoți clandestini, pregătirea trecerii eventuale a cultului în ilegalitate prin crearea de loțiitori de episcopi, de protopopi și parohi, prin autorizarea clerului de a renunța la costumul clerical; instruirea unor curieri pentru a asigura în orice condiții legătura dintre diversele eparhii și Nunțiatură etc.“¹⁹.

Solidari cu ierarhii lor, preoții greco-catolici nu vedeau „favorabil tendința unirii bisericii greco-catolice cu biserica ortodoxă română. Din contră, datorită faptului că Papa este pomenit pe mai departe în bisericile greco-catolice, precum și împrejurarea că preoțimea în comentariile ei recunoaște primatul papal – aceste aspecte sunt de natură să confirme tendința de rezistență a bisericii greco-catolice față de aceea a contopirii bisericilor românești într-o singură biserică“, după cum rezultă dintr-un raport al Serviciului de Securitate al Județului Mureș trimis Direcției Regionale Cluj a Securității Poporului la 2 septembrie 1948.²⁰

Prin decret guvernamental, la 4 septembrie 1948, Episcopul Ioan Suciuc a fost depus din funcție.²¹ O delatare din 24 septembrie 1948, provenind de la „Sursa Matei“ aflată în anturajul Nunțiaturii, surprinde punctul de vedere al Sfântului Scaun în problema demiterii Episcopului Suciuc. Vaticanul considera că „gradul de episcop al unei biserici catolice este acordat numai de către Vatican și astfel statul român nu poate retrage ceea ce altă instituție a acordat, statul român nu are decât dreptul de a lua act și eventual, situația nu-i convine, să nu salarizeze persoana în cauză. O'Hara ar mai fi comunicat ierarhilor catolici să nu întreprindă pentru moment nici o acțiune contra statului, care îi persecută peste orice lege și să se mărginească de a oțeli forța de rezistență a credincioșilor contra propagandei sau eventualelor silnicii pentru trecerea la ortodoxie“²².

La începutul lunii octombrie 1948 autoritățile comuniste au declanșat acțiunile menite a duce la „revenirea la biserica mamă“ a parohiilor greco-catolice. În întreaga Transilvanie au fost răspândite formulare de împuternicire în alb, care trebuiau să fie semnate de preoții uniți. Urmas să fie desemnați câte doi preoți din fiecare district, pentru a participa, la 1 octombrie, la un „sinod“ ținut

¹⁷ Decretul 151 din 12 iulie 1948, publicat în Monitorul Oficial nr. 164.

¹⁸ *Cronologia Europei Centrale (1848–1989)*, Editura Polirom, 2001, p. 267.

¹⁹ Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare A.C.N.S.A.S.), *Fond I*, dosar 736, vol. 1, f. 20.

²⁰ Idem, *Fond I*, dosar 1, vol. 1, f. 39.

²¹ Ovidiu Bozgan, *Nunțiatura Apostolică din România în anii 1948–1950*, în *Biserica, Putere, Societate. Studii și Documente*, Editura Universității din București, 2001, p. 138

²² A.C.N.S.A.S., *Fond I*, dosar 716, f. 5.

la Cluj, care să proclame reîntoarcerea greco-catolicilor la ortodoxie. După o lungă campanie de false promisiuni, prin diverse mijloace de violență și prin teroare, 423 de preoți au semnat cu acest prilej un act ce confirma trecerea la ortodoxie. Cu toate că ierarhia greco-catolică i-a excomunicat, la 2 octombrie patriarhul emitea un act sinodal prin care-i accepta pe noi convertiți. Două zile mai târziu, guvernul român a respins cu vehemență nota de protest a Nunțiului Papal, considerând-o un „act de provocare împotriva statului și poporului român”²³.

O notă informativă din 5 octombrie 1948 surprinde reacția ierarhilor greco-catolici față de încercările autorităților de revenire la cultul ortodox. Astfel, Episcopul Vasile Aftenie era de părere că „Guvernul Groza și-a pierdut capul, încercând în mod zadarnic să zdrobească catolicismul, întrucât acesta nu poate fi distrus, fiind o problemă de conștiință. Protopopii și preoții, care au declarat că revin în sânul bisericii ortodoxe, au făcut acest lucru numai sub presiunea fizică a întemnițărilor, înfometării și amenințării distrugerii lor fizice și morale. Lucrând însă din constrângere hotărârea lor este nulă din punct de vedere canonic”. Episcopul Tit Liviu Chinezu afirma că „nu s-ar fi așteptat să găsească în masa preoților atâția lași, mai ales după ce preoții fuseseră puși în curent de către Nunțiatura Papală cu luni înainte de intenția Guvernului”. Cu toate acestea, Episcopul Vasile Aftenie era convins că „chiar și dacă Guvernul ar încerca să intensifice prigoana împotriva greco-catolicilor, ajungând până la foc și sabie, mitropolitul și episcopii greco-catolici sunt gata să sufere martiriul pentru cauza religiei catolice. Iar în ceea ce privește pe cei trecuți de nevoie la ortodoxie ei vor proceda ca evreii din Spania, siliți să treacă la catolicism sub amenințări, revenind la religia lor originară la sute de ani de clandestinitate, imediat ce presiunea și amenințarea au încetat”²⁴.

Tentativa autorităților comuniste de a realiza unificarea celor două biserici prin utilizarea intimidării și a forței nu a avut rezultatele dorite în rândul credincioșilor. Numeroase rapoarte ale Securității privind starea de spirit a populației subliniază o îngrijorare generală, „oamenii fiind neliniștiți și privind rău acțiunea de unificare. Cei mai mulți din preoții greco-catolici și chiar cantorii lor s-au abținut să semneze adeziunea invocând tot felul de motive: bătrânețe, boală, etc. În ceea ce privește mirenii, cea mai mare parte stau în așteptare și nedumerire, iar o parte mai mică din ei se declară oarecum satisfăcuți, justificând că în acest mod va dispărea ura dintre români. Ceea ce este mai regretabil este faptul că pe lângă preoții greco-catolici, au o atitudine potrivnică unificării, chiar membrii și șefii organizațiilor democratice. Deasemeni se constată că Blajul influențează în mod necontestat îndârjirea populației în ce privește unificarea. În imediata apropiere a Blajului populația s-a manifestat cu atâta îndârjire încât a afirmat că mai curând vor trece la secția baptistă decât la ortodoxism. Parte din preoții care s-au declarat net împotriva unificării au dispărut de acasă, sau în cazul cel mai rău stau închiși în casă ca și dispăruți, de frică să nu fie ridicăți. Mai sunt informat că, fostul episcop Suciu, a dat dispozițiuni să se facă predici tip șablon în care să se facă aluzie la persecuțiile ce au venit asupra bisericii greco-catolice. În timp ce fostul episcop Suciu a fost în vizită în regiunea Vichis a primit o împuternicire dela Papa, personal, să reziste și să dea instrucțiuni preoților în această privință, întrucât în foarte scurtă vreme va veni salvarea pentru ei și unificarea va cădea. Mai sunt informat că parte din preoții greco-catolici nu au făcut serviciul religios în duminica dela 10 octomvrie a. c. fără nici un just motiv, vrând să demonstreze populației ce înseamnă lipsa de preot, iar parte din ei cazuri izolate, s-ar fi apucat să facă serviciul religios după ora 12 noaptea, vrând să pozeze în martiri și să simuleze vremea catacombelor. Se pare că în

²³ Dennis Deletant, *op. cit.*, p. 84.

²⁴ A.C.N.S.A.S., *Fond I*, dosar 716, f. 7.

ultima vreme în Blaj la catedrală, orice gest în legătură cu serviciul religios se face în mod ostentativ și alarmist, vrând să dea impresia vremurilor de bejenie. Astfel la înmormântări se trag clopotele cu jumătățile de oră²⁵.

Credincioșii uniți erau îngrijorați și de soarta lăcașurilor de cult, întrucât „circulă un zvon că din bisericile foste greco-catolice se vor face magazii și săli de teatru“, după cum rezultă dintr-o notă informativă, din 14 octombrie 1948, a Legiunii de Jandarmi Târnava Mică.²⁶

La 21 octombrie 1948, Episcopul Ioan Suciu a trimis, din Blaj, în calitate de Administrator Apostolic al Arhidiecezei de Alba-Iulia și Făgăraș, o scrisoare Protopopului greco-catolic de la Dumbrăveni, prin care îi cerea să aducă la cunoștința preoților uniți că „în parohiile în care bisericile noastre au fost confiscate, serviciile divine se vor putea săvârși în bisericile romano-catolice, acolo unde există, de comun acord cu preotul de rit latin. În parohiile unde nu există biserici de rit latin, se poate ține liturghia și în case private²⁷.

În nopțile de 27 și 28 octombrie 1948 s-au făcut razii prin care au fost arestați toți cei șase episcopi greco-catolici și un număr foarte mare de preoți. Se poate remarca caracterul sistematic după care a avut loc arestarea ierarhilor și preoților uniți, urmare a unui plan conceput la vârful piramidei politico-represive.

Episcopii greco-catolici au fost duși la reședința de vară a Patriarhiei Ortodoxe de la Dragoslavele, unde au fost vizitați la 4 decembrie chiar de Patriarhul Justinian, care a încercat să-i convingă să renunțe la credința lor.²⁸ Biserica a funcționat în clandestinitate, iar în locul prelaților arestați au fost numiți alții, *in pectore*, dar care, treptat, au fost și ei arestați: Ioan Ploscaru la dieceza Lugoj, Ioan Cherteș la Cluj-Gherla, Alexandru Todea la Alba-Iulia-Făgăraș, Ion Dragomir în Maramureș, Iuliu Hirțea la Oradea și Tit Liviu Chinezu la București.²⁹

Existența, din punctul de vedere legal, a Bisericii Greco-Catolice a fost definitiv încheiată prin Decretul nr. 358 al Marii Adunări Naționale, din 1 decembrie 1948, prin care se desființau toate diecezele și instituțiile, iar bisericile se acordau cultului ortodox.³⁰ Dacă, formal, Biserica Greco-Catolică încetase să mai existe, dispariția sa nu era decât o iluzie, de care autorii săi vor deveni curând conștienți.

O notă informativă din 8 decembrie 1948 consemna discuțiile purtate în clădirea Protopopiatului greco-catolic din București, unde Luca Bălțeanu, secretarul Episcopului Vasile Aftenie, a afirmat că „nici unul din episcopii greco-catolici arestați nu vor ceda cu nici un chip și că au transmis credincioșilor lor îndemnul de a rezista până la capăt în credința lor, întrucât puterea anglo-americanilor și diplomația Papei îi vor salva până la urmă³¹.

În anul 1949 rapoartele întocmite de direcțiile regionale ale Securității privind „problema catolică“ descriu modul în care o mare parte din credincioșii greco-catolici continuau să-și mențină credința fie prin slujbe ținute în mod clandestin, fie prin frecventarea bisericilor romano-catolice. Astfel, într-un raport din 5 martie 1949 al Direcției Regionale Timișoara a Securității Poporului se preciza că „mirenii greco-catolici, care nu au trecut la ortodoxie frecventează biserica

²⁵ Idem, dosar 1, vol. 2, f. 50.

²⁶ *Ibidem*, f. 6.

²⁷ *Ibidem*, f. 325.

²⁸ *Interviu* cu preotul greco-catolic Eugen Popa, Arhiva de istorie orală a Memorialului Victimelor Comunismului și al Rezistenței Sighet.

²⁹ Dennis Deletant, *op. cit.*, p. 84.

³⁰ Monitorul Oficial nr. 281 din 2 decembrie 1948.

³¹ A.C.N.S.A.S., *Fond I*, dosar 716, f. 9.

romano-catolică. La fel au fost făcute botezurile și căsătoriile greco-catolicilor în biserica romano-catolică. S-a stabilit că circa 70–80% a mirenilor greco-catolici au rămas în sate fideli Vaticanului, adică cultului catolic. La fel s-a constatat că acești mireni nu au fost influențați de preotul local catolic ci din inițiativa proprie, frecventează slujbele catolice. Din informațiile obținute din partea credincioșilor catolici, reiese că circa 90% a greco-catolicilor au aderat tăcut ritului latin, însă, fără a trece de la greco-catolicism la rit latin³².

De la Direcția Regională Oradea a Securității se raporta că „elementele greco-catolice au desfășurat o largă activitate pentru a obține retractări din partea preoților trecuți la ortodoxie, fapt ceea ce s-a și împlinit au scris diferite scrisori anonime la diferiți preoți reveniți, prin care i-au afurisit și le-au arătat care sunt posibilitățile de retractare. Fac slujbe religioase în mod clandestin la locuințele lor, și a credincioșilor pentru care primesc bani, îndeamnă credincioșii să frecventeze biserica romano-catolică, sunt ajutați în bani de către Nunțiatura Papală din București. Au dat instrucțiuni precise de a nu colabora cu biserica ortodoxă, sau dacă se poate să renunțe la post și să intre în servicii în Aparatul de Stat, iar în caz că nu poate obține alt serviciu să rămână ca preot, însă după cum am amintit mai sus, să nu colaboreze cu biserica ortodoxă, fapt care s-a și întâmplat, identificat și verificat de noi³³”.

În cazul ierarhilor și preoților greco-catolici arestați, autoritățile au urmărit descoperirea modului în care Biserica Greco-Catolică s-a organizat după desființarea ei prin Decretul din decembrie 1948. Erau căutați preoții care fuseseră consacrați clandestin ca episcopi și care urmau să-i înlocuiască pe cei arestați.

Supravegherea informativă a ierarhilor și preoților greco-catolici a continuat și după internarea lor în penitenciarul din Sighet. Astfel, colonelul de securitate Gavril Birtaş din cadrul Direcției Generale a Securității Poporului anunța, la data de 15 iunie 1950, Direcția Regională de Securitate Oradea că: „foștii episcopi greco-catolici ridicați pentru manifestări dușmănoase cu ocazia unificării se află internați în Penitenciarul Sighet. Vă rugăm a dispune măsuri informative pentru a stabili dacă se încearcă de către elemente interesate luarea de contact din afară cu internații³⁴”.

Închisoarea de la Sighet, renumită pentru metodele folosite în a-i dezumaniza, umili și batjocori pe deținuți, avea trei caracteristici principale: izolarea, frigul și foamea, toate acestea având, de fapt, același scop: exterminarea celor închiși aici. După Episcopul Vasile Aftenie, ucis pe 6 mai 1950, în beciurile Ministerului de Interne din București³⁵, au urmat Valeriu Traian Frențiu (12 iulie 1952), Ioan Suci (27 iunie 1953) și Tit Liviu Chinezu (15 ianuarie 1955), care au murit în urma regimului de la Sighet, păstrându-și nezdruccinată credința.³⁶

Episcopul Ioan Suci obișnuia să le spună credincioșilor: „Bisericii greco-catolice îi lipsesc martirii. Îi lipsesc încă rănilor Mântuitorului. Numai persecuția ne va putea oferi coroana martiriului și va putea arăta lumii întregi ce suntem noi de fapt: fiii și apostolii adevăratei Biserici³⁷”.

Prin martiriul lor în temnițele comuniste, atât episcopii, cât și preoții greco-catolici au dat dovadă de o remarcabilă demnitate, curaj și fidelitate față de crezul lor.

³² Arh. SRI, *Fond P*, dosar 15563, vol. 20, f. 236.

³³ Arh. SRI, *Fond D*, dosar 9376, vol. 4, f. 3.

³⁴ Idem, dosar 7754, vol. 3, f. 209.

³⁵ Ioan Opreș, *Cercuri culturale disidente*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001, p. 58.

³⁶ Andrea Dobeș, Ioan Ciupea, *Decapitarea elitelor. Metode, mijloace, mod de acțiune*, în *Memoria închisorii Sighet*, Fundația Academia Civică, București, 2003, p. 292–293.

³⁷ Alexandru Rațiu, *Biserica furată*, Editura Argus, Cluj-Napoca, 1990, p. 34.